

E L V E K É S M Ű V E K

NEMZETI KÖNYVTÁR

Ma, amikor szellemi életünknek szinte már egyoldalúvá váló törekvése, hogy az irodalom a nép felé forduljon, a nép gondjait keresse, a nép életét kívánja nemcsak irodalmilag — hiszen művekről van elsősorban szó —, hanem szociálisan is felemelni, amikor rajongó írók népfőiskolákat nyitnak, amikor mind eredményesebben sürgetik vándorkönyvtárak felállítását, valóban időszzerű a „Nemzeti Könyvtár“ vállalkozása. A „Nemzeti Könyvtár“ célja: olcsó, könnyen, érthetően fogalmazott füzetekkel elérni társadalmi életünk legmélyebben fekvő, igazi kultúrától legkevésbé érintett rétegeit. Ez a cél: felvilágosítás, nevelés, szórakoztatás. Élvezetes formában igaz magyarságra tanítás. A feladat rendkívül fontos és jelentős, mert amikor a sorozat hódítani akar, ki is akar szorítani valamit: a sekélyes szórakoztató irodalmat, az álcázott ponyvát.

A sorozat eddigi kötetei nagyon biztatóak. Bencs Zoltán: „Magyar világnézet“ című kis brosrúja az alapvetés. Megtanít arra, mit jelent magyarul élni és gondolkozni, megtanít arra, hogy magyarnak lenni nem más, mint résztvenni a magyar nyelven gondolkodók, magyar szívvel érzők nagy, szociális közösségében. Emelkedett szempontok vezetik a szerzőt, világos fogalmazása, beállításának eszessége és kulturáltsága kitűnő eszköz arra, hogy az iskolázatlan olvasó könnyen, nehézség nélkül ismerkedhessék meg magyarsága alapvető vonásaival. Illyés Gyula: „Ki a magyar?“ című füzeté történelmi visszapillantást ad, megismertet a magyar karakter mibenlétével, nyelvünk és fajtánk rokonaival. Élvezetes útmutatót nyújt őstörténetünk — a finn-ugor őstörténet — legmélyebb mélyébe. Makkai Sándor: „Örök Erdély“-e útleírás és eszméltetés egyszerre. Apró pillanatképekben megvillan az erdélyi táj, városok, hegyek, falvak, épületek — s mögöttük a kulturális küldetés körvonalai tűnnek föl. Aki elolvassa ezt a novellisztikus szépséggel és éles judiciummal megírt kötetet, közelebb jut Erdélyhez, a kínzó és izzó problémához. A „Horthy Miklós“ című nagyobb kötet kormányzó urunk húszéves országlása alkalmából számol be Horthy Miklós küldetéséről, életéről. A könyvet tiszteletteljes intimitás árasztja el, Horthy Miklós fenkölt alakja belőle valóban mint a pater patriae tűnik elő. A felvilágosító, nevelő kötetek sorába tartozik Ortutay

Gyula két mesegyűteménye, a „Mesél a nép“ és „Az arany-szóló“. Ősi népmesék gyűteménye ez a két kötet, javarészt az író gyűjtése, belőlük a magyar nép szívéig őszintén mutatkozik meg a mese-alakítás, a fantázia működésének mítikus bensőségében. Asztalos Miklós: „Történetek Mátyás királyról“ címen a nagy király ötszázéves születése alkalmából eleveníti fel a népben még ma is oly elevenen élő Mátyás színes, vonzó, lelkesítő életét. Markó Árpád a „Magyar hadművészet“-ről írván tekint át a hadatviselő, katonáskodó magyarság ezeréves történetén. A többi kötet szépirodalmi olvasmányt ad. Szabó Pál: „A puska“ című elbeszélése az anekdotizálás megnevelése, felemelése a magasabb népies irodalom régióiba. „Színes történetek“, „Mehály és egyebek“, „Katonadolgok“ Jókai Mór, Komáromi János, Rákosi Viktor, Harsányi Zsolt, Móricz Zsigmond, Zilahy Lajos, vitéz Somogyváry Gyula elbeszéléseiből köt tarka csokorba néhány találó, izés, magyar szellemmel áthatott anekdotát.

Értékes, kitűnően szerkesztett, komoly célt szolgáló vállalkozás a „Nemzeti Könyvtár“. Jó írók írták könyveit, mindig a magasabb irodalom szintjén, de élvezhető, szívhez férkőző formában — egy valaha megszülető magyar népies irodalom legszebb útmutatásai.

Thurzó Gábor

JEAN GIONO: ZENG A VILÁG

Fordította Illyés Gyula. (Révai)

A «modern francia regény» megszokott műfajtája többnyire az intellektuális, viaskodó lélek mélységeit tárja fel. Ez a regény a jártasabb olvasó előtt szinte összeforrt a lelki vagy erkölcsi problémákkal, amelyeket sokszor még komorság vagy gyötrő vergődés is terhel. *Gide* újízű probléma-felvetései, a nagy *Proust* páratlanul cizellált intellektualizmusa, *Mauriac* vallásos szigora, *Green* terhelt álomvilága, *Chadourne* hőseinek kiábrándult menekülése a civilizációból, *Malraux* nyomasztó forradalmi légköre, *Duhamel* alakjainak fájdalmas elesettsége, *Arland* modern nyugtalansága, — hogy csak a legjellemzőbbeket említsük —, a modern francia regényben a belső vívódások vergődve megoldást kereső vagy önmagát kutató, de mindig intellektuális fogantatású és majdnem mindig kissé fájdalmas légkörét alakították ki. Még az olyan nyugodt epikájú regények is, mint *Du Gard* Thibault-sorozata vagy *J. Romains* «Les Hommes de Bonne Volonté»-ja, letepernek életproblémáikkal és monumentalitásukkal, s még *Giraudoux* kedvesen játékos szellemi tűzijátékában és *Montherlant* patetikus egészségkultuszában is mennyi intellektualizmus lappang!

Ebből a sajátos világból az ujság, egészség és életerő friss lehellelével toppan elének egy új, más francia regényíró: *Jean Giono*. 1934-ben megjelent *Chant du Monde* c. regényének Illyés Gyulától kapott magyar fordí-

tása az újság egész varázsát töretlenül élénk hozza. A regény hősei — halászok, erdei favágók, pásztorok — nem töprengenek életkérdéseken; élnek, szeretnek, gyűlölnék problémátlanul, mint ahogy tavasz, nyár, ősz, tél követik egymást, s életük valóban egybeolvad a természet életével. A lélekelemző regényhez szokott először meglepetten bukdácsol a regény szaggatott éjtszakai levegőjében, de aztán egyre ellenállhatatlanabbul elragadja az eleven ritmus: a folyók, hegyek, erdők, a szél, fák, halak, illatok, hangok szimfóniája, a természet és az emberi élet frigyének mesés, misztikus himnusza. A «szajkók szigetéről» felemelkedik a főhős, Antonio alakja: a természet fia ő, a folyó barátja, kis szigetének egyetlen lakója és korlátlan uralkodója. Már izmos, szép testének alakján is meglátszik a víz haragja és simogatása. Reggeli uszkáláskor a víz sodrából tudja meg, hogy milyen hálót használjon a halfogáshoz, meztelen lábával megérszi a föld minőségét, legszívesebben a szabadban alszik, s jókedvében hangos, vad dallal búvóli el rejtekéből a falvak leányait. A regény többi alakjai is egyszerű emberek, babonások, szűkszavúak, sommás beszédűek, de mindegyik nagy értője az ősi természetnek. Csodálatosan finom érzékeik vannak a természet titkainak felfogására, s az állatok értőn engedelmeknek szavuknak. A nőalakok is, mint rendkívüli, különös madarak libbennek át a történeten: angyali szelídségűek, mint a méntaszemű Clara, vagy nyugtalan viharmadarak, mint a két Gina . . .

A regény meséje: semmiség. Antonio, az aranyszájú, szép Antonio egy elveszett vöröshajú fiú keresésére indul a hegyek közé, a fiú apjával, az öreg Matrózzal. Sok kaland és barangolás után végre megtalálják a vöröshajút. Ez közben menyasszonyt rabolt magának s most élet-halálharcban áll a szinte mitikussá terebélyesedett gazdag-paraszt Maudru-családdal. Matróz, szegény, áldozatul esik, de egy szörnyű éjtszakán a Vöröshajú és Antonio véres bosszút áll a Maudru-kon. Bolyongása közben Antonio is különös módon asszonyra akadt az erdőben — Clara ez, a szép vak fiatalasszony — s a két fiatal pár végül diadallal, a természet, a tavaszi árvíz és a szerelem zengő éneke közepette vonul haza tutaján, dél felé . . . A mese: valóban semmiség, s Giono a «kerek szerkezettel» se sokat törődik. Az elbeszélés zuhatagosan gördül tova, mint a regény nagy Folyója, csodálatos természeti és lélektájakat villantva meg, — az élet folyik, apró, sokszor értelmetlen jelenetek sorozatában, elakadva, nekiiramodva, — alakok tűnnek fel és el, szerepük olykor ki sem derül, — de így van ez a mesében és a való életben is, és van valami mesebeli könnyedség ebben a játékos pillangózásban. Giono nem magyaráz, nem könnyít az olvasónak, sőt szándékosan némi titokzatosságot is adagol. Lehellelesen finom színeket és darabos sziklákat, szakadékos élettörmeleket vegyesen hajít írói anyagába: csak leír, beszéltet, vagy egyszerűen ránkszakad táj- és lélek-impresszióival.

De a részletek mindig csodálatosak! A Rebeillard-földön beáll a szikrázó tél, vagy mindent megbolondít «a nagy tavaszi rendetlenség», «a reggel kivirágzik, akár a bodza», az erdőben ezer hang és illat illan, az állatok eszeveszetten rohannak a tűzvészbe: mindmegannyi felejthetetlen

részlet. S a részleteket összefonja a regény lírája, ez a természet harmatától csillogó líra, mely oly édes tud lenni, mint a csorgó méz, s a zeneiség — az olykor szinte már kábító zeneiség! — amely a legrealisztikusabb részleteknek, a természet átlelkesítésének és a naív titokzatosságnak mesteri keverésével egyszer csak a nyers valóság fölé emeli a mesét s észrevétlenül egy zenei hősköltemény mesehangulatába lendíti át. A líra átcsap a lelkekbe is: a nők sóvárogva néznek a szép Antonióra, ő szerelmesen arra gondol, hogyan fogja felfedni a vak Clara előtt szigetének és a csillagoknak rejtelseit, Matróz szívében a halál előtt patetikusan kigyúl a tenger rég eltemetett szerelme, Toussaint, a göcstermetű delejes orvos alakjában átborong a modern melankólia árnya is, és a vak Clara mélyebbre lát a természet finom titkaiban, mint a látók. Így az egészet átjárja a líra és a természet lehellete, — a természeté, amely egyáltalában nem idilli mindig, de még babonás, megelevenedett valóságában is szuggesztív, bővülő. Ez a regény egyik nagy varázsa az intellektuális modern regényírásban.

Igaz, hogy ez a költőiség gyökereiben a pantheista pogányság őstelevényéből táplálkozik. Nimfák és sellők nincsenek; de a folyó él és tavasszal vad örömmel nyújtóztatja tagjait, a hegyek fenyegető lények, a fák olykor megszólalnak, az erdő jajgat és örül, üzenete a hang és az illat (virágoknak, öreg mohának, fűzfagyökérnek, fészekalj pihéjének, mindennek illata van és a legnagyobb csendben is «recsegnek a jeges hegyek», a szél állandóan fúj, «a hegy liheg, mint a mellkas», «dübörög az erdő», zeng a világ!), a «nagy tavaszi rendetlenségben» az egész természet lázba esik, s Antonio szinte maga is része a természetnek. Az ősi, pogány természet ez. Az emberekben is van valami a homérosi görögség lelki arcának kettőségéből: a primitívségében is ravasz okosságból és a nyers indulatból. Antonio és Matróz kalandos bolyongása Odysseust idézi — Gyergyai «fordított Odysseiának» nevezi a regényt, mert itt az apa indul fia keresésére, — s a tűzvész éjtszakájának vad bosszújában Achilles haragja és Odysseus kegyetlen leszámolósa ismétlődik. Antonio problémátlan, öntudatlan élet-és természetelvezetésében, meg a rebeillardi tavaszi éjtszaka vérpezsdítő szerelmi játékaiban is a pogány életöröm lappang.

Giono valóban újdonság a francia regényírásban. A regionális, «népi regénynek» még két nagy képviselője van ott: a svájci *Ramuz* és *A. Chamson*, de egyikükben sem él olyan misztikus lelkesedés a természetért, az egyszerű emberek élettájainak az az átlelkesítése, amely Giono regényének legfőbb varázsát rejti. Antonio ma már típus és jelkép, mint a mesék vagy a naív eposzok hősei: a túlterhelt civilizációtól távoli életformák szépségét sejteti meg, s mint ilyen, ritka jelenség a francia regényben. Giono regényének párját nem is itt, hanem *Linnankosky* ismert regényében találjuk meg (az aranyshájú, nőbővülő Antonio embertestvére a *Dal a tűzpiros virágról* Olavi-jának), de még ez a titkos nosztalgiával olvasott regény is milyen stilizáltak tűnik fel most a *Zeng a világ* széles szimfóniája mellett!

Giono, mondják, személyes példájával is hitet tett a népi életforma mellett. De regénye semmiesetre sem propaganda-szócső. Mi sem lenne igazságtalanabb, mint Giono-t, a regényíró-t kisajátítani bizonyos «népi

irány» apostolául. Való igaz, hogy regénye népi alakokat vonultat fel, még pedig írói szeretettel, mert a nép él legközelebb a természethez és a mítoszhoz, regényeinek igazi elemeihez, s olykor ugyancsak komor színeket is megvillant a nyers ösztönök világából. A mellékalakokban, Maudru gulyásaiban, a betegek babonásságában, szagatott, ólomsúlyú szavaikban, Matröz erdei tudományában szuggesztíven érződik a népi íz. De mennyi köze van Antonio szinte már nem is egészen emberi lényének az igazi francia paraszthoz, vagy általában «a» paraszthoz, s Rebeillard vidéke, a «világének» elvarázsolt földje, ha néhány vonásában idézi is a provençe-i hegyek és folyók körvonalait, vajjon beleillenek-e úgy, ahogyan Giono átlelkesíti, a francia föld realiztikus tájai közé? Tündérvilág az, amelyben egy, a valódinál jóval gazdagabb, telítettebb és költőibb univerzum zeng ezernyi húron. Giono a legrealisabb gyökerű népi ízeket a mese hangulatával és a természet pogányos költőiségével keveri, s az egészből valójában egy valóságfeletti «világ-éneke» alakul ki. Ezek a «népi» alakok sokszor árnyaltabban gondolkoznak és finomabban fejezik ki magukat, mint az intellektuális regények hősei, egy olyan lelki galantériából merítve, amelyet mintha egy másik világból hoztak volna magukkal. «Olyan teli érzem a szívemet, mintha sokáig szívtam volna be annak a fiatal fűznek az illatát, amelyik az erdőben virágzott a minap»: mondja a szerelmes Antonio, s végtelen gyöngédséggel «a levegő simogatja» a vak fiatalasszony arca előtt, és tőle távol, az éj sötétjében, «ajkával utánozta a csók nesztét»...

A *szellem* azonban, a gionoi «zengő világ» lehellete valóban a természet, a föld, víz, természeti hang és illat himnusza, a kultúrált író nagy felfedezésének, természetélményének ujjongó kitörése, s tendencia, izzadátság és modoros egyszerűsködés nélkül is megéreztetni a föld és a rajta élő, vele egybeforrott nép frigyének szépségét («Be vagyunk takarva a mezőkbe és dombokba, mint a nedves kendőbe a száraz kenyér» — mondja Clara szép szava), és elvezeti az egyszerű élet, a természet igézetéhez az olvasót, ha még oly finnyás intellektuel is.. Az egész mű valami édes nosztalgáit kelt az élő, szűzi természet után és ez az igazi «népi» hatása.

Illyés Gyula átültetése jó munka. Csodálatosan gazdag nyelvében bőven árad a stílusos népi íz, találó néprajzi szavak, íróhoz és fordítóhoz egyformán illő mély költőiség, s a mellett nagyon ritkán modoros. Erre a regényre valóban el lehet mondani, hogy irodalmunk minden jó fordítással hatalmába vesz, magába olvaszt egy-egy külföldi kincset.

Makay Gusztáv

LAGERLÖF ZELMA

Meghalt egy nagy asszony, a legnagyobbak közül való. Az első írónő, akit szárnyára kapott a hír, akinek könyveit minden nemzet szeretett saját nyelvére lefordítani, hogy irodalma gazdagabb legyen egy olyan asszonyi szív írásával, amely

csordultig volt szeretettel és részvéttel embertársai iránt.

Szeretném minden asszonynak nevében büszkén és mégis alázatosan letenni emlékezőm koszorúját Lagerlöf Zelma sírjára. Büszkén, mert közülünk való asszony volt és mert soha nem tagadta meg asszonyiságának lényegét. Hirdette az

otthon szeretetét, a család békéjét, a női lélek felemelő és megtisztító hatalmát, a női hivatás szentségét. Hirdette ezt olyan áradóan meleg szívvel és olyan izes, csodálatos, felejtethetetlenül patakzó mesemondó nyelvvél, mint azt kevesen előtte és utána. Alázatos meghajlásom pedig az embernek szól, aki nemcsak hirdette, de élte is írásaiban megnyilatkozó tiszta, bátor, szinte hősiek világnézetet. Amit a sánta kisleány megálmodott, amit a fiatal tanítónő elhatározott, hogy «okos, művelt, erős és gazdag» ember lesz, azt a sors igazán beteljesítette Lägerlöf Zelma életében, mert valóban ő lett a leggazdagabb lelkű, a legmélyebben emberi írója korának. A világháborúban az elsők között volt, aki felemelte szavát a háború borzalmi ellen megrázó regényében, a «Száműzött»-ben, melyben az öldöklés közepette az «emberi élet megbecsülését» hirdette. És hiába... Azt mondják hirtelen halálát a hozzá oly közel lezajlott finn és orosz háború okozta, mert összeomlott benne az a hit, amelyet egész életén keresztül hirdetett, hogy «ahol kiépitik az otthon békéjét, onnét száműzik a háborút». A finnek békés otthonait mégis feldúlták. Fájdalmas csalódásának túlságos izgalmait már nem bírta elviselni az a jóságos szív, amely 82 éven át csak azért dobogott, hogy egymás iránti szeretetre nevelje az embereket.

Värmeland tartományban, Svédország legszebb és legcsodálatosabb természeti szépségekkel megáldott vidékén született és élt Lägerlöf Zelma. Az ősi birtok, Morbakka —, amelynek olyan szép emléket állított gyermekkori visszaemlékezéseiben — apja halála után idegen kézre került. De műveinek jövedelméből visszavásárolta a régi udvarházat és itt élt könyvei és virágai lárságában, egyedül az irodalomnak szentelve életét. «Gösta Berling» varázsos szépségű, egyéni ízű és meg-

látású regényétől kezdve minden könyvére fölfigyelnek a művelt nemzetek. Valami olyan különös báj, a mesemondás olyan káprázatos színessége hajol felénk könyvein keresztül, hogy nemcsak a maradék-talan szórakozás teljességét nyújtja, hanem egyszersmind felemel, megtisztít, nemessé és jobbá tesz. A «Császár» szívbemarkoló története, a «Jeruzsálem» misztikus szépsége, «Helga és Marianna» közvetlensége és könnyed bája, «Lilijencron otthona» a «Krisztus-legendák» és a többi könyve is mind, valóságos élményt jelentenek olvasóik számára. Ő volt az első asszony, aki megkapta az irodalmi Nobel-díjat, az uppsalai egyetem díszdoktorrá avata és a Svéd Akadémia is tagjává választotta.

A gyermekkori emlékein kívül nincsenek önvallomásos sorai, mégis nekünk adta lényének legmélyét: meleg asszonyi szívét, amely a mese és valóság csodálatos keveredésében is tisztán és élön lüktet minden könyvében. Amikor meghallottam halálának hírért, a «Halál kocsisa» című misztikus, gyönyörű történet főhősének könyörgése jutott eszembe: «...Uristen, engedj megérlelődni lelkem, mielőtt a learatásra kerülne». Kívánsága valóban teljesült, mert Isten kiváltságos, munkás és hosszú étellel ajándékozta meg, hogy szívét szórhassa az emberek közé olyan könyveken keresztül, amelyek nemcsak szórakoztatnak, de a legmélyebb megrendülés ritka élményét ajándékozzák olvasóiknak.

. Nagy Méda

PEST-BUDAI REGÉLŐ (OFFICINA)

Nem egy szerelmese akadt egy-két évszázad alatt Budapestnek és hol szemérmes, hol áradózó szerelmi vallomások szétszórtan hevernek ma is, régi újságokban, regényekben, verskötetekben. (Mikor

látjuk már azt a Budapest-anthológiát, melynek anyagát talán már össze is gyűjtötték s melynek másával például Páris régóta dicsekedhetik?) Pesti ember talán ma sem tudja eléggé átérezni városának költészetét, pedig alig akad hegy, utca, épület vagy kert, mely «anyagnál maradandóbb» emlékekkel nem bírna már valahol. Budapest bizonyosan nem csupán idegen utazókat sorol szerelmesei táborába! Hány Budapestet őriznek versek és regények Krudy Gyulától Kosztolányiig! Hányan érezhették saját bőrükön a szemrehányást, hogy «Budapestet nem ismerjük eléggé!» és ha ezek a «szerelmesek» összegyűlnének valaha, hogy rajongásuk tárgyáról beszélgessenek, külön-külön mindenkinek pirulnia kellene, annyi újságot, váratlant és meglepőt tudnának meg arról, akit alaposan ismerni véltek. Hány szoborról, kútról, oltárképről, sír- emlékről tud csak egy-két rajongó s milyen kevesen vannak, akik a régi utcanevek eltűnt költészetét keresik! Budapestet újból és újból felfedezik, anélkül, hogy a változó város minden arcát ismerőnk!

Talán mindegyikünk ismer egyet e «szerelmesek» közül, kik a város valamelyik érintetlen negyedében kerestek lakást, várbeli ház boltozatos földszintén, vagy a régi Belváros szűk utcájában, mely az egykori Pest emlékét legfeljebb kövezete alatt őrizi. Régi metszetek és akvarellek között él, céhládákat gyűjt, esetleg öreg kulcsokat, röpiratokat és a Ferenc József-térzen a Dunaparton, Budán eltűnt házak homlokzatát látják. Legszívesebben százéves térképekről tájékozódának és talán nem is merészkednek túl a Rókus-kápolnán, hol a várost övező homok és mocsár kezdődik. Hidak közül csak a Lánchídban bíznak és ott vannak minden régi ház lebontásánál, hogy

legalább egy kályhát mentsenek meg az Angolkirálynéból. Régi útikönyveik, fénykép- és metszetgyűjteményük makacs hűséggel őrizi az eltűnt városképet, melyért alig kárpótolja őket az új.

Ilyenek számára kedves olvasmány lesz Lestyán Sándor Regélője, mely Budapest regényét rejti; utcák és házak a főszereplői ennek a történetnek, mely legalább annyira archeologia, mint történelem, legalább annyi van benne a levendula illatú pletykából, mint a legendából. Lestyán könyvének talán legnagyobb érdeme, hogy sehol sem érezni rajta a nagy anyag súlyát, melyet beléolvasztott: a könnyed és szellemes társalgót halljuk ott is, hol más alig tudna megbirkózni tények és adatok szárazságával. Hisz a közelmúlt történetét talán még nehezebb lehetett kibogozni, mint akár a középkorét: és Lestyán könyve épp azt a kíváncsiságunkat elégíti ki, mellyel közvetlen környezetünk felé fordulunk. Minden históriai adatnál jobban érdekel minket a Bástyasétány keletkezése, vagy azok az apró történetek, melyeket a félmúlt Budapestjéről megtudunk. Valóságos felfedezés a századvégi Pest képe, hisz talán a barokk kor városáról is többet halottunk, mint a keletinek és az európainak ama furcsa, bájos és közönséges vegyülékéről, mely legfeljebb egy régi újságcikkben, egy millennium-kori útikalauz képeiben tárul elénk s melynek kávéházait, mulatóit és szállodáit talán jobban elvesztettük, mint az egykori Buda nem egy emlékét.

Az első pesti villamos körüli bonyodalmakról, a «high-life» öszszetételéről, titkos kártyaklubokról, a fürdőkről, a kiállításokról, színházakról, a mai Pest életének közvetlen előjátékáról Lestyán könyvéből tudhatunk meg leg- többet.

A tudományos vállalkozás is sürget, de a mindennapok Budapestjét aligha kötheti össze kecsesebb híd az egykori Pest-Budával, mint a Regélő. Cívódások és régi panamák története, a városi háztartás ezernyi gondja támadt itt fel, hogy régi jelentőségükben láthassunk utcákat, homlokzatokat, tetőket és kapuboltokat, melyek mellett nap-nap mellett elmegyünk. Sejthettük-e nélküle, hogy Beethoven lakott a Verbőczy-utca szép barokk palotájában; Vörösmarty és Kisfaludy lakásának emléktábláját pedig már csak egy belvárosi cipőszalon ablakából láthatni!

Kellemes és izléses kalauz ez a könyv abba a Pestbe, melynek nyomait bizonytalansággal sokan keresik; szellemességével, felkészültségével és nem egyszer nagyon is jogos bírálatával, legelől jár Budapest felfedezői között. E könyv, éppen úgy, mint a Budapest körül mindinkább szaporodó irodalom mutatja legbiztosabban a nemességnek és előkelőségnek ama fokát, melyhez e nemrég még serdülő korát élő város, oly hamar elérkezett. Egy város mithoszra születik úgyszólván szemeink előtt s a kis helyi történetek, ablakokhoz, cégérekhez, udvarokhoz fűződő anekdoták mihamar egy büszke legenda részesei lesznek. Lestyán könyve foglalta össze legelőször ezt a regét és ha lesznek ugyan könyvek, melyek nagyobb súlyt helyeznek a «szakszerűsége», finomabb, egyszerűségében is igényesebb könyv aligha fog akadni Lestyánénál.

Sötér István

Annuario 1938—39. (Roma, 1939—XVII Cremonese Librario Editore.)

Aki kézbe veszi a római magyar akadémia most megjelent gazdag tartalmú és impozáns terjedelmű olasznyelvű évköny-

vét, bepillantást vethet abba a nagy kulturális munkába, ami a külföldi magyar intézetekben folyik. Ezek közül a római magyar akadémiának van különösen nagy jelentősége, hiszen Magyarország és Itália között sohasem szűntek meg a művelődési kapcsolatok és a latin léleknek mindig megmutatkozott a maga jótékony termékenyítő hatása a magyar szellemi élet egész területén. Elég csak a humanizmus idejére utalni, amikor úgyszólván nem akadt magyar szellemi kiválóság, aki ne járt volna olasz földön. Napjainkban a római *Palazzo Falconieri*, tölti be azt a fontos szerepet, ami a régi itáliai egyetemeké volt. Az ott munkálkodó fiatal tudósok, írók, művészek már számos jelentős eredménnyel járultak hozzá az olasz-magyar kulturális együttműködéshez.

Ez az *Annuario*, amely az eddigi szép kötetekhez képest is tartalomban és külsőben is lenyűgözően meglepő emelkedés, méltó bizonyítéka a római magyar intézet állandóan növekedő jelentőségének. A tanulmányok közül különösen a történeiszeket érdekelheti *Federico Curato* *L'Alleanza tra Venezia e l'Ungheria del 3 giugno 1849* studiuma, amelyben Magyarország és Velence az 1848—49-i szabadságharcban való szövetségeseinek kulcsai mögé világít be, s ennek érdekes, eddig ismeretlen dokumentumait tárja fel. *Gáldi László* *Le origini italo-greche della versificazione rumena* című értekezésében a román verselés görög-latin eredeteit fejtegeti. Az irodalomtörténeiszeknek különösen magára vonhatja figyelmét *Kollay-Kastner* Jenőnek, a római-magyar akadémia igazgatójának és a római egyetem tanárának *La*

leggenda della beata Margherita d'Ungheria alla corte angioina di Napoli» című tanulmánya, s ebben a kiváló tudós kutatásának eredményeként becses adatokkal mutatja ki, hogy IV. Béla leányának, Boldog Margitnak aszketikus élete milyen inspiráló hatást tett Itáliában, nevezetesen Nápolyban, az Anjouudvar körében. *Horváth* Henriknek valósággal önálló könyvszámba mehetne igen értékes tanulmánya a magyar rinascimento-ról. Ebben külön csoportokban részletezi a rinascimento hatásainak megnyilvánulását magyar földön a litteratúrában, a piktúrában, a szobrászatban építészetben, iparművészetben. A munkát pazar, az anyagot kimerítő teljességű illusztrációs anyag egészíti ki. *Pongrácz* Lajos «*Vespasiano da Bisticci ed i suoi clianti ungheresi*» címmel az olasz rinascimento egyik kiemelkedő alakjának életével és működésével foglalkozik; kitérve *Vespasiano da Bisticci*nek a magyar humanistákkal, főként *Janus Pannonius* pécsi püspökkel való meleg barátságára, irodalmi kapcsolataira. Plasztikus tanulmányában számos újat és érdekeset találunk az e korról szívesen foglalkozó s ezt szerető litterátusok. Érdekkeltő az *Annuaire*nek az a rovata, amely a római-magyar akadémikusok elmúlt tanulmányi évben elért sikereiről, munkásságáról, szerepléséről számol be.

A mai körülmények között, sajnos, nem áll módunkban bővebben megemlékezni e remek munkáról és meg kell elégednünk majdnem csak a regisztrálással. De a megjelenés puszta ténye is cáfolja ama mondást: *Inter arma silent musae*. A Tiberis-parti ódon palotában, az

Urbs Aeterna kellős közepén ott lángol a magyar Géniusz világa. A könyv szerkesztését és az anyag pompás összeválogatását *dr. Kollay-Kastner* Jenő végezte és méltán kell honorálnunk őt ezért is elismeréssel. A hátsó oldal szimbolikus emblémája *Buday* György, a külföldön is jólismert jeles fametsző munkája. A külső kiállítás igen izléseles, komoly és artisztikus voltáért az olasz könyvkiadót illeti meg a dicséret. *Mihály László*

Császár Elemér: A magyar regény története. (Egyetemi Nyomda, 1939. 400 l.)

Míg a magyar irodalomtörténeti szakirodalom az egyes írókkal foglalkozó, vagy az egyes korokat tárgyaló munkákban meglehetősen gazdag, addig műfaj történeti szakmunkákat úgyszólván alig tud felmutatni. Különösen áll ez a regény történetére nézve, amelynek Császár nagy munkájáig nem volt egséges összefoglalása. Sőt még részlettanulmányokban sem volt valami nagy választék és Szinyei munkáján kívül még nagyobb korszakot sem fogott át senki. A szintézis Császár érdeme. Császárt bőséges anyaggazdagsága, páratlan szaktudása és biztos judiciuma szinte predestinálta erre a feladatra. Munkásságának legszebb eredménye ez a könyv; olyan alkotás, amelyet még a nagy nyugati kultúrnezetek szakirodalma is csak nyereségnek könyvelhetne el. Császár munkássága, amely részlettanulmányokból kiindulva jutott el a szintézisig, ezzel a munkával érte el fejlődésének a tetőpontját, amelyet még az irodalomtörténészek közül is csak kevesen érnek el.

Tulajdonképpen nem is újdonság ez a hatalmas munka; első kiadása 1922-ben látott napvilágot. Újdonsággá teszi azonban az elmúlt tíz év újabb részletkutatásai-

nak a felhasználása, szempontjaink a kiszélesedése és feldolgozásának az újszerűsége. A magyar regény életútját mindig világirodalmi szempontból és az európai kultúra fejlődésének az irányvonalába beállítva szemléli és éppen ezért nemcsak a magyar, hanem az egész európai irodalomtudománynak nyeresége ez a könyv.

Az előzmények tárgyalásánál Császár ragyogó okfejtéssel mutatja ki azokat az okokat, amik miatt a magyar regény a nyugati regény mögött oly sok évtizeddel lemaradt. A nyugati irodalmak, túl a lovagregény lezárt korszakán már a modern regény terén is jelentős alkotásokkal dicsekedhettek, amikor irodalmunkban még csak az első kísérletek korát éltük. Ezek az első kísérletek, mint a Fanni hagyományai, vagy Dugonics Etelkája nem is regények a szó szigorú műfaji értelmében, de érdekes megjegyezni, hogy mégis ezeknek a munkáknak volt a legnagyobb visszhangja a magyar olvasóközönség körében.

A magyar regény tulajdonképeni megszületését Császár szerint Fáy Bélteky házával (1832) számíthatjuk. Császár ebben is látja a regény minden érdemét. A szabadságharc előtt azonban három nagy-szerű regénnyel (Jósika Abafiája, Gaál Szirmay Ilonája és P. Horváth regénye) egyszerre virágba szökken a magyar regény fája, hogy aztán rohamos léptekkel hozza be az elmulasztottakat. A negyvenes években jelentkezett Eötvös, Kemény és Jósika és ez a triász egészen a huszadik század elejéig rányomta a magyar regény fejlődésére a bélyegét. Azok a fejezetek, amelyek ezzel a három nagy regényírókkal foglalkoznak, a könyv legértékesebb részét képezik. A kisebb jelentőségű, de azért mégis jelentős regényírókat külföldi példaképük alapján osztá-

lyozza és így kerül Tolnai az angol, Beöthy, Vértes az orosz realisták, Toldy és Justh Zsigmond a francia lélektani irány hatása alatt álló írók körébe. Ez a felosztás azonban nem a tudós mindenáron való elskatulyázási szenvedélyének, hanem alapos megfontolásnak és a világirodalmi fejlődés sodrába való beállításnak az eredménye. A magyaros irány íróival: Rákosi Jenővel, Iványival, Csiky Gergellyel külön fejezet foglalkozik.

1896-tal majdnem csak le is zárul Császár munkája. Ambrus Zoltán, Rákosi Viktor, Gárdonyi és Pekár működésével csak vázlatosabban foglalkozik, míg Herczeg regényírói munkásságát kissé részletesebben taglalja. Herczeg után már csak egy két nevet említ fel; úgy látszik, hogy a szükséges irodalomtörténeti távlat hiánya miatt még nem tartja az időt alkalmasnak arra, hogy legújabb regényíróinkat is a kritika mérlegére helyezze.

Mert Császár konzervatív kritikus. Ez a „konzervatív“ jelző azonban ma nem lebecsülést jelent, sőt külön fémjelzése van. Ma, amikor a magyar kritika — tisztelet a kivételnek — a fizetett és a baráti dieshimnuszok mocsarában tepsed, a Gyulai—Riedl vonalból kiinduló konzervatív kritikának kétszeres jelentősége van.

Galambos Gruber Ferenc

Virginia Woolf: Évek. (Franklin-Társulat.)

A világhírű angol író nő regénye — magyar nyelven az első, művei között időrendben a legutóbbi — egy angol családról, a Pargiterek-ről szól, 1880-tól máig. Igazi hőse — mint Schöpplin Aladár mondja erősen fáradt és szálkás bevezetőjében — tulajdonképen az idő, ahogyan változtatja, formálja, alakítja a beléje hullott embereket. Rose a regény elején képzelgő kis-leány, végén kiöregedett politikai

agitátornő; közben jóformán csak annyit tudunk róla, hogy szónokol, megdöbálják és becsukják. 1880 tavaszán azonnal „in medias res” kerülünk és ma — vagyis 1937-ben, amikor a regény angolul megjelent — nem végződik be semmi: Delia estélyt tart, azután hajnalodik s a Pargiterek megállnak az ablaknál, a derengésben, a londoni hajnal fölött. Nincsenek folyamatos események, egy jelenet nem készít elő egy másikat, egyszerre csak értesülünk róla, hogy Maggie férjhezment és gyerekei vannak, hogy kitört vagy végetért a háború, hogy valaki meghalt vagy eladtak egy házat. Kezdetben omnibuszok járnak, azután német repülőgépek keringenek London fölött és végül Eleanor autón megy Delia estélyére. Virginia Woolf tétele: idő nincs, pillanatokban élünk, és az évek hőmpolygó ideje látszólag ellentmondás; a valóságban, ahogyan a regényben megvalósul egyszerre mind a kettő: úgy tűnik, a legmagvasabb, legigazabb valóság. Akikről szó van, egy pillanatra sem idegenek és van a regénynek egy jelenete, ahol az olvasó megdöbben s elámul azon a páratlan, szinte ellenőrizhetetlen művészetben, amellyel az író az első pillanattól fogva beavatja. Ebben a regényben légköre van minden egyes emberének, megragadóan érzékelteti azt a rejtelmes sugárzást, ameyben minden egyes embert körülvesz az egyénisége. Ezért nem jellemzi őket nagy szavakkal, ezért nem ad szájukba jellemző világnézetet. A karakter mélyebben van a világnézetnél, szinte azt mondhatnánk: a karakter az a vegetáció, amely láthatatlan indákkal minden szavunkat, mozdulatunkat beborítja. Eleonorra jellemzőbb az, ahogyan végigmegy az utcán, mint az, hogy mi a véleménye a háborúról. Belép valahová, megjelenik a regény egy

lapján, „spekulál” vagy egyszerűen csak azt mondja: a teavíz megint nem forrt föl, de ezt csak Eleanor mondhatja így és ebben benne van Eleanor egész kedélye. North, Peggy és a többiek mind kedélyük titokzatosan áradó párájában élnek, mint egy rejtelmes burokban. Még semmit nem tudunk Peggyről, pár szót szolt csupán, de már gyanítjuk, hogy orvos és sejtjük, hogyan fog felelni egy kérdésre, amelyet nem adtak föl neki. North megjön Afrikából és tudjuk, hogy farmja volt. Elharapott mondatokat hallunk erről a farmról s egyszerre North egyéniségének legmélyére kerülünk, pontosan tudjuk, mi a véleménye a világról. Virginia Woolf alakjai nemcsak a regényben élnek. Belépnek a műbe, kilépnek belőle, két távoli év, két találkozás között ki tudja hol kószálnak, de az első szó után tudunk mindent úgy, ahogyan családtagok tudnak, nem hírekből és levelekből, hanem egyszerűen azért, mert családtagok. Ezt elérni írónak a legnagyobb, legcsodálatosabb művészet. Lehet, hogy Virginia Woolf impresszionista — egyáltalán nem érezzük fontosnak. A valóság oly lenyűgöző ízével hat, hogy minden más mellékessé válik e valóság mellett. Különös és nagy író s a magyar közönség páratlan élménnyel gazdagodik, ha regényét elolvassa. A regényt *Hevesi András* fordította magyarra. Általában tisztán és egyenletesen; helyenkint pongyolán és kócosan. A sok „miközben” és a sok indokolatlan névelő nem egyszer bosszantó. *Rónay György*

Tóth László: Magányos jegenye. Révai. 1940.

A magyar novella sajátos, anekdotikus-emlékező formája kel új életre Tóth László elbeszélés-kötetében. Tóth László a századforduló fiatal gyerekének lelkét tárja föl, levezet azokba az idillikus-forrongó

mélységekbe, honnan a jövőendő század férfiai lép majd egy sötétebb, vigasztalanabb kor színpadára. Megmutatja, milyen volt az a békebeli élet, melyet olyannyira visszasóvárog az is, aki nem ismerte, megmutatja, hogy a békebeli világban is örökök voltak a szív tragédiái, a lélek sérülései, megmutatja, hogy a századforduló gyermeke épúgy ébredt az életre, époly keserű-édes ébredéssel, mint minden korok gyermeke. A novellák különálló, gondosan csiszolt darabok, mindegyik hangulatilag és tartalmilag egyaránt kerek egész, de egymásutáni sorrendjükben mégis regényszerű kép bomlik ki, a századfordulós gyermek-lélek mind tisztább fényben világosodik meg, a meghatón lelkes, tisztán érzelmes, nagyotakaron férfias fiú-lélek szinte dramatikusan fejlődik a gyerekkorból azzá a valakivé, aki a világháború frontján elsüti az első puskát. Tóth László könyvének ezen a már-már kultúrtörténeti érteken kívül — hogy a fiú köré megfesti a századforduló éveinek intim-történelmi és szellemi körképét — legnagyobb értéke egyenletes, nemes férfi-lírája. Ritka írói erény ez, hogy a szív melegsége, az érzésvilág hevülete ily cicomátlanul, erőltettség és főlős lírizálás nélkül áradjon egy könyv lapjairól. Párás tónust kapnak tőle a novellák, borongós hangulatot, mely azonban egy pillanatra se mossa el az ábrázolás éles, találó körvonalait. Minden novella egy-egy impresszionista kép. Az impresszionista tolla eleveníti meg a régi Pest, a dunai táj hangulatát, reggeleit és alkonyait, kertjeit és interieur-jeit. A kötet némelyik novellája — így a legszebbek: „A földi ló“, „Fölszáll a kő“, „Ezüst trombita“, „Az első vers“, „Rózsát vagy szekfűt?“, „Magányos jegenye“ — sokáig visszhangoznak az olvasóban, olyan hangulati nosztalgiaikat kelteve, mint Krudynak

egy-egy felejthetetlen elbeszélése. Tóth László hivatott ábrázolója lenne egyszer egy összefoglaló, széles alapozású regényben is a századforduló budapesti intim életének, fél-történelmének, érzelmi karakterrajzának. A novellák anekdotikusan bővérű elbeszélő-űteme biztosítaná e regénynek is méltó sikerét és értékét. *Thurzó Gábor*

Kézai Béla: Az utolsó nap. (Révai kiadás.)

Gyulai Pál feljegyezte Kemény Zsigmond egy szóbeli közlését, amelyben megvilágította, hogy miért foglalkozik olyan sokszor a mohácsi vészt környező korszakkal. E feljegyzés szerint «nemzeti szerencsétlenségünkben több a tanulság és költészet, mint dicsőségünk napjainban, s az a sejtelve van, hogy még zordabb idő is nehezülhet ránk, ha Ausztria tétovázó tehetetlensége, Magyarország heves vakmerősége tönkreteszik monarchiánkat — s egy új Mohács újra kettészakítja hazánkat s egyik felét török helyett az orosz, másik felét Ausztria helyett Németország fogja bírni». Azelőtt is, azóta is regényíróinkat sokszor vezette a multba a jelen gondja. Jó történelmi regényt aligha lehet anélkül írni, hogy a szerző saját élményeivel át ne melegítse a letűnt kort. Sokszor lelki élete segíti ahhoz, hogy megértse a régi idők embereit, sokszor azonban korának eseményei magyarázzák meg a történelmi eseményeket. Ez nem jelenti azt, hogy a jó történelmi regény kulcsregény is. Nem kell a multnak álarcnak lennie, amely mögé jobban el lehet rejteni a jelen legkényesebb kérdéseit is, hanem a jelen eseményei csak szolgálhatják a megértést. A kulcsregénynél a mult ürügy, a jelen a cél.

Amikor Szimpliciusz pápa Julius Nepos császárnak ilyesmit mond, alighanem a mi viszonyainkra is gondolt Kézai Béla: «Barbár tiszt-

jeid megtanultak latinul, de nem mindegyik. Bűszkén viselik a tollas sisakot s oly harciansan, hogy látukra Fabius Cunctator se kételkedhetnék, hogy ezekkel a féelmetes fickókkal rátörjön a púnokra... Az igazi rómaiak ezek a törtető piperkőcök, akik a hatalmasok kegyeit keresik, háttérbe szorítják, kiforgatják a birtokából, elütik a hivataloktól. Az igazi rómaival nem állnak szóba a te udvarodnak urai és ezeknek társasága. Az igazi római keserű és ökölbe szorított kézzel jár. Ha pedig kitátja a száját a piacon, zsoldosaid elfogják és hazarülésért feljelentik valamelyik kegyelmes úrnál, aki boldog, hogy a barbár tiszteknek elégtételt szolgáltat egy tetves római paraszt okvetetlenkedéséért. Rómában magam is ismerek egy-két nagyurat, akik kijelentették: büszke vagyok arra, hogy életemben egyetlen paraszttal sem fogtam kezét. De ölelkeznek a barbárokkal. Kiöltöztetik őket és római nevet adnak nekik». A haldokló Róma jellemvonásai is megvannak ebben a rajzban, de a mai magyar társadalom néhány beteges tünete is kiütözik belőle.

Kézai Béla alaposan ismeri a haldokló Rómát. Képzelőereje megéleventi a tanulmányai által szerzett adatokat, belemélyed a korba, megérti ellentéteit, különösen találon érezteti a különbséget a mind üresebbé váló külső formák és a belső züllés között. Kár, hogy néhány apróságra nem figyelt. A pápa nevét így írja: Szimpliciusz, a császárét pedig latinosan Julius Neposnak. A 154. lapon Thukididesz Anabázisát emlegeti. Ezek az apróságok azonban kivételek a regényben.

Az olvasó mégsem kap világos áttekintést. Fel-felbukkan egy kép, egy várostrom, egy beszélgetés, egy korcsmai mulatozás, egy kolostor-építés, amelyek magukban véve találon jellemzik a széthulló római birodalmat, azonban az olvasóban

mégis hiányérzet marad a regény elolvasása után: alapjában véve tájékozatlan. Ugyanígy az ember-ábrázolás is. Nem akarnak megelevenedni az alakok. Ennek legfőbb oka az, hogy Kézai soványan jellemez. Egy-két vonást kapunk csak minden szereplőről, igaz, hogy ezeket aztán élesen domborítja ki.

Érzi az ember azt is, hogy Kézai tudna szerkeszteni, lenne benne érzék a kerek belső formához és az arányosan elrendezett cselekményhez, de mintha szándékosan fojtaná el ezt a tehetségét. Minduntalan megbontja a cselekmény egységét, mindig más-más szemével nézi az eseményeket, hol a császáréval, hol a feltörekvő Orestesével, hol az uzorás Bessaséval, hol Odoaker bátyjával, Onulféval, csak a főhősével. Odoakerével soha.

Mindez hiba a klasszikus, realista regényírás szabályai szerint, Kézai azonban szándékosan ilyen. Lehet, hogy a jellemzés öntudatlanul lett sovány, azonban bizonyos, hogy a szerkezetet akarattal bontotta fel. A modern expresszionista regény számára jellemzés és szerkezet nem olyan fontos, mint a kifejezendő hangulat, amely végigömlik az egész regényen s mennél egységesebb, következetesebb — ahogyan mondani szokták — az «atmoszféra», annál jobb a regény. A realista regények legjobbjaiban is megvan ez a hangulati egység — gondoljunk egy Balzac, Zola, Kermény Zsigmond, Dosztojevszkij sikerültebb alkotásaira — ott azonban szinte magától forr ki, itt pedig ez legyen a főcél.

Kézai regényében a hangulati egység megvan, sikerül az olvasót magával ragadnia ebbe a különös, nyomasztó levegőjű világba. Ez a tehetség biztos jele. Azonban az az ember benyomása, hogy túl sok áldozatot hozott a korszerűség oltárán, hogy túlságosan expresszionista, pedig az igazán jó expresszio-

nista regény egy kicsit realista is. Petőfi nem volt annyira népies, mint Lisznyay Kálmán, Dayka Gábor szentimentálisabb volt, mint Kölcsey. Nem a legdivatosabb, a «legkorszerűbb» állja meg legjobban az időt. Több jel mutat arra, hogy Kézai Bélával erős egyéniség jelentkezett irodalmunkban, aki aligha fog megelégedni a külföldi mesterek követésével, hanem eredetit alkot tárgyban és stílusban egyaránt — esetleg már legközelebbi művében.

Fábián István

Gunnar Gunnarson: A vulkán árnyékában. (*Athenaeum.*)

A regény «forradalmi» korszakában, — amikor egy-egy találmányt, leleményes lélektani és stílusbeli játékot sokszor legalább annyira fontosnak érzünk, mint azt, amit a regény elmond, tehát azt, ami tulajdonképpen a regény, — külön íze van minden északi könyvnek. A franciák és angolok forradalmárok, az északiak inkább a hagyomány őrei. Makacs realisták, a szónak egy tágabb és mélyebb értelmében. A valóság, amit regénybe zárnak, jóval több, mint a XIX. század realistáinak valósága. Ahogyan ezt a valóságot regénybe zárják: tiszta realizmus. Gunnarson regénye példának is kínálkozik; ha nem volna olyan kiváló, hálás volna rajta illusztrálni ezt a «mágikus realizmust.» Nagy műveket, kész alkotásokat azonban mindig veszélyes inkább anyagnak, mint műnek tekinteni. Mindez utólagos eszmélkedés, elkésett elmélet: igazabb állásfoglalás engedi varázsának, hangulatának. Gunnarson a hangulat páratlan, trükkökre soha nem szoruló mestere. Regénye hét nap története és hét napban egy város, egy család, egy szerelem, egy ember tragédiája, végtelenül egyszerű és éppen egyszerűségében bonyolult; ez az a téma, amelyből könnyű misztikus

giccsel csinálni ördögidezéssel és látomásokkal. Gunnarson nem játssza ki azt, amit Bernanos föltétlenül kijátszott volna. Nem tolát semmit a teológiából, — olykor hereziszból — igazolt misztikába; csak annyira misztikus, mint az élet, — szándéktalanul és művészi. Pall Einarson démoni figura, de csak *démoni* és nem maga a *démon*. *Démoni embert* rajzolni — jól: magas művészet; *démont* rajzolni könnyű, nem egyszer megalkuvás: ahol kevés az ábrázoló erő, mindig kisegít a «misztika».

Az ember szívdobogva olvassa ezt a regényt, elakadó lélekzettel követi a kiháló város sárga ködében, a sűrű hamufelhők alatt furcsa, tétova hőseit; idegeiben érzi a halálsejtelmet s az élet könyörtelen bizonytalanságát, a közelgő tragédiát. *A vulkán árnyékában* nyomasztó könyv, legköre sokáig fojtogat, csontjainkba hatol, csontjainkban fáj, mint a hideg és az influenza. Nagysága legjobb mértéke ez a «testi» hatás, író ennél többet aligha érhet el s aki oly kevés eszközzel éri el, mint Gunnarson, — nagy, kivételes művész.

Lagerlöf, Hamsun, Undset után erősen csökkent nálunk az északiak iránti érdeklődés. Pedig azt a rég várt «nagy» művet, a Madame Bovary, Bűn és bűnhődés, Háború és béke vonalából, alighanem nálunk kereshetjük legtöbb kilátással, egy Kamban, Gulbrandsen, Falkberget életművében. A franciák kacérsága, az angolok ködös formabontása, a regény sok zavaró elmélete nélkül egyszerűen csak alkotnak, föld, erdő, élet közepében és legtöbbször közelebb a sokat kergetett «titokhoz». Az ember gyanakodni kezd: nem optikai csalódás-e ez a «titok»? Nemcsak azért találtuk ki, hogy érdekesebb legyen írni és élni, mikor elfelejtünk igazi életet írni? Az északiak, úgy látszik, nem felejtettek el. **Rónay György**

Lippay Lajos: Három világrész partjain. (Révai.)

Kevés útirajzot tettem le kezemből annyi szívbéli irigységgel, mint Lippayét. Valószínűleg nemcsak a tájak szépsége és élvezetes történelmi emlékeinek vonzóereje okozta ezt a forró sóvárgást, amely hirtelen eltöltött, hanem az író közvetlen, meleg hangja, amelyet az átélés izgalma fűtött még a messzi évek távlatán keresztül is. Kevesen tudnak jó útirajzot írni, jól megválasztani az érdekes mondanivalót és úgy, hogy ne tengjen túl a történelmi magyarázat, de az egyéni élmény se nyomja el a tájból áradó varázsos sugárzást. Lippay könyve iskolapéldája lehetne ennek a jóleső mértéktartásnak. A letűnt kultúrák és romokban heverő világok nagyszerű multjáról mindig úgy beszél, hogy a jelent is érzékelteti. S mert hosszú utazásai, nagy tapasztalatai és nyelvismerete által könnyen összehasonlíthat is, ezért élvezetesen tudja osztályozni a tájakat és embereket és a városok és országrészek történetében megmutatja a fejlődést vagy a hanyatlást. Olvasás közben valóban úgy érezzük, hogy a világ legcsodálatosabb tájait utazta be a Földközi-tenger partjain az író, hiszen itt a történelmi mult nagyszerűsége méltán versenyez a természetétől megáldott tájak tündéri szépségével. Gyönyörű leírásait olvashatjuk az Etna árnyékában élő Sziciliának, a büszke multját sirató Karthagónak, Sevilla álomszerű kertjeinek, Athén, Kréta és Rhodosz különös történelmi varázsu helyeinek. Érdekes, szép könyv Lippayé s aki csak néhány helyét is bejárta az itt felsorolt tájaknak, az még égetőbb szomjúságot érez utánuk, hogy újra láthassa. Én azt hiszem, ez a csillapíthatatlan sóvárgás, amely Lippay könyve nyomán támadt az olvasóban, ez a legnagyobb dicséret az író számára, aki nemcsak le-

írta utazásait, hanem élővé, magávalragadóvá is tudta tenni.

Nagy Méda

Ölbey Irén: Krisztus. (Singer és Wolfner.)

A Megváltó életét, kinhalálát és feltámadását foglalta versekbe ebben a könyvében Ölbey Irén. Nem lehet letenni ezt a könyvet, amíg az ember, szinte egyetlen lélegzettel, végig nem olvassa ezeket az egyszerűségükben is csodálatos verssorokat. Talán soha verses elbeszélés nem alkalmazkodott jobban Krisztus alázatos egyszerűségéhez és mégis ragyogó fenségéhez, mint Ölbeyé. Gyöngyöző forráshoz lehetne hasonlítani, amely a hegyek és völgyek tiszta útjain lágy csobogással halad, de amint nőnek partjai a hömpölygő folyónak, úgy dagad és árad ez a versfolyam is, hogy megkapó szávaival alkalmazkodjon a Megváltó isteni és emberi alakjának és tetteinek nagyszerűségéhez. Gyönyörű sorai vannak Máriáról is:

*«Puha felhő lengett fent
szirom szitált az útra
Mária felve ment, ment,
mosoly gyult ki pirulva
tejszínű arcán. Égett
az ivelt száj és homlok,
mert gyermeke méhének
szűz mélyén felujjongott.»*

Ragyogó hasonlatok és jelzők fénylenek föl minden sorban és újszerű szó-összetételek: «mély lángú szem, szélfésült lombok, lengő fény.» Nemcsak meghatva tettem le kezemből ezt a könyvet, hanem csodálattal is, mert a líra valami olyan dús és tüzes áradása ömlik át rajta, amely az elbeszélés szépségét olyan kivételes magasságba emeli, ahová csak a kevesek és a meghívottak érhetnek el.

Nagy Méda